

ANTE GLAVIČIĆ

IZ STARIJE PROŠLOSTI SENJSKE GLAZBE (1842. - 1962.)

Ante Glavičić
V. Čopića 22
HR 53270 Senj

UDK:78(497.5)(091)
Izvorni znanstveni članak
Ur.: 1997-09-06

Prema postojećoj dokumentaciji a ponajviše dopisima iz Senja i podacima iz starih hrvatskih novina od 1835. do 1945. napisan je prilog o prošlosti senjske gradske glazbe, koja je osnovana 1842. Prema svemu senjska se glazba ubraja među najstarije glazbene zavode i društva u Hrvatskoj. Tijekom 155 godina svoga postojanja senjska je glazba redovito sudjelovala u svim državnim, crkvenim i gradskim svečanostima, u prigodi blagdana te na zabavama i umjetničkim priredbama. Na taj način glazba je svojim sviranjem, osobito narodnih skladbi, i svojim nastupima bodrila sugrađane i okolni puk (u gostima) da ustraju u teškim vremenima borbe za slobodu i nezavisnost Hrvatske pa je time stekla epitet "senjske i hrvatske" glazbe.

Kada je osnovana senjska gradska glazba i je li djelovala prije 1842., pitanja su na koja je, bez obzira na dosadašnja istraživanja i prikupljene podatke, još uvijek teško odgovoriti, ponajviše zato što je bogata pismohrana glazbe s inventarom i glazbalima nestala u ratnom požaru pri bombardiranju Senja godine 1943. Ta vrijedna pismohrana, kao i dokumentacija drugih senjskih društava i organizacija, sigurno bi nam danas poslužili za kompleksniji prikaz prošlosti senjske glazbe. Prema prikupljenoj dokumentaciji i meritornoj prosudbi proizlazi da se senjski glazbeni zavod, odnosno senjska gradska glazba, ubraja među najstarije društvene organizacije u Hrvatskoj. U nedostatku arhivske građe svoje spoznaje upotpunjujemo podacima iz brojnih novinskih dopisa iz Senja te iz djela o prošlosti Senja, Primorja i Like.

Ne znamo je li u Senju prije 1842. postojala kakva manja glazbena skupina ili krug građana-amatera zainteresiranih za glazbenu umjetnost, ali jamačno su postojali uvjeti i potreba za osnivanje gradske glazbe kao tekovine ilirskog preporoda i razvoja građanskog društva.

Božidar Širola, govoreći o povijesti hrvatske glazbe, navodi: "Među ostalim za razvitak i napredak elementarne glazbene nastave brinule su glazbene škole npr. u Senju 1842., Petrinji 1843., Karlovcu 1844. Varaždinska glazbena škola bila je starijeg datuma jer su je osnovali redovnici Pavlini."¹

U daljnjem tekstu kronološki nižemo vijesti i crtice koje govore o gradskoj glazbi i glazbeno-kulturnom životu Senja. Najvažniju vijest donose *Ilirske narodne novine* od 26. IV. 1842. Doznajemo da je u Senju 22. IV. održana svečanost u čast rođenja cara Ferdinanda. Biskup Mirko Ožegović u nazočnosti cijelog redovništva, vojničkih i ostalih uglednika, školske mladeži i građanstva, služio je svetu misu. U svečanosti je sudjelovalo "ovdašnje društvo skladnoglasja, kojega su članovi mnogi gradski uglednici i dostojanstvenici, kojih imena da im čednost ne uvrijedim neću da očitujem". Uvečer je u svome dvoru² biskup priredio svečani bal.

U *Ilirskim narodnim novinama* od 7. XII. 1842. imamo dopis iz Senja: "Slavni štioći! Nemojte misliti da samo u Zagrebu plamti duh narodni. On se i po drugim mjestima razvio među kojima imamo čast napomenuti naš stari grad Senj. Duh ljubavi za našu domovinu pokazao se je uveče 20. XI. kad smo Katarinin bal držali, na koji su najuglednija gospoda došla. Muziku nam je vrlo dobro činilo (sviralo je - op. A. G.) naše mlado muzikalno društvo, koje je po trudu i troškovih g. dra Bože Klemenčića³ i Jurja Ivana Vranjzana podignjeno (utemeljeno - op. A. G.)."

¹ B. ŠIROLA, 1942, 119.

² P. TIJAN, 1931, 19-21 (19); P. TIJAN, 1940, 73.

³ L. GLESINGER, 1967-68, 244; M. D. GRMEK, 1990, 248. Dr. Božo Klemenčić rodio se u Senju 1807. od oca Pavla i majke Klare (rođene Lokmer). U Senju je vjerojatno pohađao nižu školu i gimnaziju, a studij medicine u Beču, gdje je 1834. promoviran za doktora medicine. Čini se da se iste godine vratio u Senj, gdje djeluje kao gradski liječnik. Godine 1836. oženio se s Agnezom Vranjzani, koja je umrla 1855. od kolere, koja je harala Senjom. Kasnije se Klemenčić oženio Senjkinjom Katarinom Tonković. Klemenčić se isticao ne samo kao liječnik već i kao kulturni i društveni djelatnik. Zajedno s biskupom Mirkom Ožegovićem i Jurjem Ivanom Vranjzanim utemeljio je i do svoje smrti vodio i podržavao senjsku gradsku glazbu. Godine 1848. bio je zapovjednik Narodne garde, koja se brinula o sigurnosti i redu u gradu Senju za te burne godine. Godine 1877. Klemenčić je umro. Pokopan je na gradskom groblju sv. Vida pokraj mrtvačnice u blizini znamenitih sugrađana Vinka Vranjzanyja Dobrinovića, liječnika dr. Franje Frölichia i obitelji Carina. Njihovi grobovi, kao i grobovi drugih znamenitih i za Senj zaslužnih ljudi i porodica, primjerice obitelji V. Novaka i S. S. Kranjčevića, zapušteni su, ali se nadamo da će se ipak primjereno urediti, jer oni su to za svoga života zaslužili.

Sl. 1. Senjska luka oko godine 1905.

Ilirske narodne novine od 18. III. 1843. donose opširniji dopis iz Senja pod naslovom *O senjskom društvu skladnoglasja*: "Jedino mi imamo hvalu dati gospodinu doktoru fiziku grada našega Boži Klemenčiću, koji je svojim osobitim trudom vas svoj pozor postavio bio da uvede u ovom malom varošu način, kojim bi mladež naša priliku imati mogla, primati nauk u muzici, koji do te dobe u ovome mjestu nije imala. Ima jurve više od godine dana da je iz ovoga uzroka u početku on sam, dobrovoljno i bez najmanjeg ufanja na kakovu nagradu, osim zahvale - poslije je sa nekom drugom vrijednom i plemenitom gospodom, koji su jurve u drugih varoših nekoja znanja u muziki sebi pribavili bili - svakomu u njihovu društvo dolazećem nauk u muzici radosno podjeljivao tako kako ga jošte i sada podjeljuje. Sada za uređenoga učitelja muzike, opredjeljena je od istoga društva god. plaća 350 forinti srebra.

Za ovaj nauk temeljitiji i obćenitiji učiniti predloži Dr. B. Klemenčić po drugom neka se prošnja učini, da bi slavno i visoko poglavarstvo naše dostojalo dopuštenje podijeliti za moći muzikalno društvo u ovom varošu sastaviti i tim učenje muzike u istom utemeljiti. Gospoda članovi da bi pri stupanju u društvo

što malo pretplatili a u napredak za oderžanje istog društva na god. 12. for. srebra dobrovoljno platiti htjeli. Takova bi namjera našem previsokom dvornomu c. k. vijeću vojničkome⁴ podnešena, od kojega je za vrijeme tri godine odobrena.

Po prošnji rečenoga gosp. Klemenčića dostojao se je naš darežljivi, presveti biskup Mirko Ožegović, slavno poznat kao podupiratelj i ljubitelj svega što je lijepo, plemenito i korisno, protektorat od istoga društva primiti i kao član u istom najprvi upisati se. Isti presvjetli gosp. Biskup dao je znamenite darove u gotovom novcu za nabavljanje instrumenatah i ostalih za nauk muzikalni potrebni stvari učiniti. Za ovim potpisom slijedio je pobuđeno plemenitim ovim izgledom i ostalo prečasnno i predpoštovano duhovništvo, pak za ovim ostala puno štovana plemenita gospoda ovoga grada..." Nadalje gosp. Franjo Dujmović piše: "Isti je mnogozaslužni član i tajnik utemeljenom društvu (B. Klemenčić - op. A. G.) i procvetanju muzikalnog tog društva veoma mnogo doprinio a doprinosi još i dan danas."

Novine Horvatsko-Slavonsko-Dalmatinske od 30. IV. 1845. donose *Dopis iz Senja*. "21. IV. Blagdan narodjenja njegovog posvetjenoga veličanstva našega premilostivog i prelubjenoga cesara i kralja Ferdinanda bi i letos svečano ovdje proslavljen. 18. ovoga u večer pri zamaku sunca orili su se topovi sa ondašnjega u luci ratnog broda, i po naredbi ovdašnjega slavnog magistrata mužari na moru.⁵ Kasnije pako udarala je banda po svih ulicah našega grada."

Vijest o dolasku Senjana, Otočana i Slunjana u Rijeku zabilježena je u *Novinama Horvatsko-Slavonsko-Dalmatinskim* od 30. VII. 1845. "U podne je parobrod⁶ pred luku došao, gdje je pozdravio glasom iz topova blaženu djevicu

⁴ P. TIJAN, 1940, 33; M. VALENTIĆ, 1965, 86. Od osnutka Senjske kapetanije (1469.), začetka hrvatske Vojne krajine, pa do njezina ukinuća (1869.), Senj se nalazi pod krutom upravom vojnih zapovjednika. Senjani se punih 400 godina bore protiv te vojne uprave i za osamostaljenje grada. Kada je 2. siječnja 1872. Senj proglašen slobodnim, tj. kada su mu vraćena stara prava i sloboda a on stavljen pod ingerenciju Hrvatskoga sabora, bilo je prekasno da se zaustavi gospodarski i svekoliki drugi nazadak grada Senja, Podgorja i Like.

⁵ Novinskim dopisima redovito se izvještava o svim važnijim državnim i gradskim proslavama u Senju. Tada je bio običaj da pucaju topovi ili mužari na obali ili senjskim obalnim utvrdama. Bio je također običaj da se puca i pri dolasku visokih carskih dužnosnika, deputacija, crkvenih odličnika i brodova. Prema izjavi kapetana Marina Šimere iz Rijeke pucalo bi se i brojalo točno po pravilima, ovisno o tome tko je dolazio, određen broj od 21 do 1. Brojalo se tako da su se na posebnome štapu (visine 2 m) spuštali zavezani čvorovi na njemu, jer ako bi neki časnik na topovima opalio krivi broj, suprotna mu strana nije odgovarala sve dok nije izvršio pravovaljani broj pucanja.

⁶ B. KOJIĆ - R. BARBALIĆ, 1975, 149. Austrijski *Lloyd*, II. pomorska sekcija u Trstu, održavao je od godine 1836. dosta redovitu plovidbu parobrodima uz obalu Istre i Primorja.

od Tersata i vredne Rečane, koji su mu s kopna na isti način odgovarali i mahanjem bijelih rubaca prijatno zvali hrabrem Hervate, nek se približe jer ih rečka bratja i sestre jedva dočekat mogu. Kada su se ovi mili gosti k pristanu približili, začu se najedanput iz mnogo hiljadah gerlah gromovita klika 'Viva Senjani' na što hrabreni Hervati, kao kad gromovi ore, triput sa 'Živili' odgovoriše, pak onda i oni za ljubav rečke bratje 'Viva' zakliknuše, našto opet s kopna 'Živili' zaori. Senjani su sobom dovezli bili svoju gradsku muziku, koja je dok su se Hervati iskrcavali priazne raznoverstne pesme izvodila. Na kopnu pako svirala je skladnoglasno banda ovdi nastanjene c. kr. regimente. I tako se iskrcāše naši gosti, koji se rastrkaše po gradu kod znanaca. Kada je prošlo 4 h grmnu lumbarda sa broda da se gosti povrate na brod. Tada je svirala senjska i riječka banda."

Novine Horvatsko-Slavonsko-Dalmatinske od 25. IV. 1846. donose: "Senj, 20. IV. Svetkovina rođenja cara Ferdinanda bila je proslavljena 18. ovog mjeseca veoma svečano. Topovi⁷ su pucali i mužari. U palači biskupa Mirka Ožegovića Barlabaševačkog bila je proslava - uveče je bila kod gosp. biskupa veleljepna večernja zabava koja je od 7. ure do 12 h trajala, gdje su, kao i na spomenutoj misi, izvršujući članovi ovdašnjeg muzikalnog društva osobitu krasnu muziku izvodili."

U *Novinama Horvatsko-Slavonsko-Dalmatinskim* od 30. VI. 1847. čitamo: "Senj, 22. lipnja 1847. Događaji radostne versti kad se pojedinih tiču, samo se u pojedinih sercih ozivlju; njihova zanimljivost opredeljuje njihov veći

Parobrode su najprije pokretali veliki kotači, a od 1856. (parobrodi izgrađeni u riječkom brodograđilištu) na vijak. Prvi organizirani izlet (danas se to naziva turističko putovanje) 150 gostiju iz Trsta u Dubrovnik bio je 10. VIII. 1843. Ubrzo iza toga ugledni Senjani organiziraju prvi poznati nam izlet Senjana u Rijeku, i to parobrodom, čini nam se, na kotače. Tim izletom započinje i dolazak inozemnih i domaćih gostiju na područje Primorja.

⁷ Kao zaštita luke i Senja s morske strane grad su branile artiljerija i pješadija s utvrda Sv. Marija Art i Sv. Ambroz (danas Škver I). Prvi put s južne i sjeverne strane luke utvrde se opažaju na vojnim planovima iz 1749, zatim 1763, 1778, 1815, pa i kasnije iza 1856. (Usp. M. VILČIĆ, 1971, sl. 16, 17, 23, 35.) Na tim utvrdama bili su postavljeni teški topovi koji su unakrsnom vatrom mogli tući neprijateljsko brodogvlje. Kad je sredinom 19. st. došlo do modernizacije artiljerije i ratovanja na moru, ti su topovi postali neuporabivi. Oko 1856. rasformirane su topovske baterije u Senju i Kraljevici. U to doba nastavlja se izgradnja senjske luke, pa je 20 - 24 teških željeznih topova ugrađeno u obalu, odnosno poslužili su kao kolone za vezivanje brodova. Tu se nalaze i dandanas, ali, na žalost Senjana, već dugo ni ta njihova sekundarna namjena nema svrhe. Postojao je plan da se ti topovi, kao vrijedno svjedočanstvo prošloga vremena, izvade, konzerviraju i vrate na prvotna mjesta. Taj skupi posao, jer i obalnim utvrdama treba koliko-toliko vratiti prvotni izgled, traži napor cijeloga grada. Njihovim vadenjem obnovile bi se baterije od 11 teških topova u tvrđavi Nehaj (dva su postavljena), 8 topova Sv. Marije Art i 8 topova Sv. Ambroza. To bi bila jedinstvena turistička atrakcija jer niti jedan grad na Jadranu nema toliki broj topova.

ili manji utisak. Ali događaji općeniti tičući se cijeloga grada, cijeloga okoliša zadobivaju obćeni značaj, stiču nešto veličanstvenoga. Tako uživao je jučer starodrevni Senj, jedan od onih redkih prizorah, koji se kano temelj bolje budućnosti njegove i krepčiega procvetanja smatrati mogu. Jučer bi blagoslovljen i utonjen glavni kamen nove senjske luke.

Dali dopustite da ovo u svakom pogledu veliko ne samo za naš grad, nego za svu Horvatsku radosno pripetjenje malo opširnije pripoviedam: jer potanko opisati, kako sve bijaše i što pritom čutih, nisam nakanio, znajući da bi svakako manje rekao od istine. Već u rano jutro zorom pucanje mužarah navestivaše, kakav dan svitje. Ovo se umnoži kad naš presvetli gospodin biskup M. Ožegović Barlabaševački odlazi na Art, gdje u prisutnosti gradskih, crkvenih i vojnih prestavnika te okružen mnoštvom naroda služi svetu misu uz miloglasnu muziku ovdašnjeg gradskog društva. Odavle biskup okružen narodom uz svirku muzike, uz pucanje mužara, ode do mjesta gdje se imala luka graditi. Poslije je sljedila veselica. Igralo se i pilo, pjevalo i sviralo. Čitavo poslije podne je muzika svirala razne komade, najviše narodne napjeve."

Narodne novine Horvatsko-Slavonsko-Dalmatinske od 9. V. 1848. donose članak: "Kad nam je glas stigao o naimenovanju preuzvišenog g. barona Josipa Jelačića za bana trojedne kraljevine napuni nam se serdce neiskazanom radosti.⁸ Odlučili smo ovaj dan dostojno proslaviti. Uvečer je varoš bila sjajno rasvjetljena. Trobojne zastave krasile su kuće. Uz svu neopisivu radost i ljepotu, naši dobrovoljci domorodne napjeve svirali su i pjevali. Sutradan je presvjetli biskup M. Ožegović odslužio misu."

U *Narodnim novinama* imamo vijesti, poput one od 27. III. 1857., koje govore i o drugim segmentima kulturnog života u Senju: "Kod nas je utemeljeno

⁸ V. RIVOSEKI, 1939, 19-20: "Burna godina 1948/49. našla je odjeka i u našem gradu. 5. juna 1848. obavljena je instalacija Jelačića za bana. Ban je prisegu položio po svojoj želji na ruke patrijarha Josipa Rajačića. Novi sabor koji se sastao, održao je svoje zasjedanje pod otvorenim nebom, na Katarinskom trgu u Zagrebu. Iza svečane sjednice narod je u oduševljenju podigao Bana na ruke i ponio ga u Markovu crkvu gdje je senjski biskup Ožegović služio sv. misu na staro-slavenskom jeziku. Proglašen po saboru hrvatskom i Banu Jelačiću za 'Slobodni kraljevski grad' imao je Senj pravo, da pošalje po novom izbornom zakonu dva zastupnika na hrvatski sabor u Zagreb. Diplomom o tome donese u Senj poslanik Jovo Petrović. Sada zavlada gradom neopisivo veselje i svi se građani bez razlike staleža uhvatiše u Narodno kolo 'koje se produžilo od place kroz more do Malih vrata - pa okolo čitavoga grada na salu od teatra (kazališta) (danas Dom kulture - op. A. G.) gdi se plesalo - i tako da ovaj dan sa velikim veseljem sproveden bil.' Ban Jelačić pohodio je Senj više puta. Sa velikim entuziazmom bio je primljen god. 1848, a otsjeo je kod biskupa Ožegovića, u njegovom novom dvoru, kojega je biskup sagradio troškom od 60.000 forinti. Zahvaljujući ban Senjanima na oduševljenom dočeku, izreče sa balkona, držeći čašu u ruci, i ove riječi: 'Kuda ban tuda i Senjani, kuda Senjani tuda ban'."

'Društvo dobrovoljaca za slavjanske igrokaze'. Sastaše se rodoljubi i formiraše društvo koje će narod u tome uzdizati tj. koje će na narodnom jeziku nekoje komade predstavljati. Za prvi puta predstavljahu⁹ 'Viernost hervatsku' - komad na radost i zadovoljstvo slušača bijaše igran. Na Josipovo bi igran komad 'Ljubomorna žena'. Sada spremadu jedan novi komad 'Grabancijaš djak'. Ovo društvo ne igra iz nekoga koristoljublja, već iz čiste ljubavi prema narodu."

Prof. Ivan Radetić u senjskom tjedniku *Radiša* (I, 1875., broj 1, 2 i 3) u članku "Senj kakav je negda bio i kakav je sada" piše o glazbenom zavodu "... da imade tu plemenitu namjeru da promiče i unapređuje glazbu koja jedina može nam utrudjeni i umorni život razblažiti, a i zbilja poslije tolikih neznogoda, što ih ova doživila, napokon se na toliko podigla da je i same strance svojim zvuci gdjekada zadivila..."

Narodne novine, 25. veljače 1876.: "Dne 1. i 8. ovog mjeseca imali smo u dvorani ovdašnjeg društva 'Posijela' dva krasna plesa, prvi je dala ovdašnja trgovačka mladež a drugi krabuljni društvo. Društvo 'Posijelo' imade prostranu dvoranu u kojoj je mnogo ložah, uprav prikladna za svaku zabavu, osobito za prestave i kazališne komade.

Naš glazbeni zavod koji se može medju najstarije zavode te vrsti ubrojiti dao je takodjer 17. o. mj. u svojim prostorijama sjajan ples, nu šteta da su mu te prostorije tijesne, za plesne zabave neprikladne. Mi preporučujemo taj veoma važan i koristan zavod našem gradjanstvu da ga čuva i njeguje brižno pa da mu izabere takovo ravnateljstvo koje će isti vrsno i voljno voditi, oko toga krepko raditi, da taj zavod procvate.

Pravila ovoga zavoda, koja su ovdašnji rodoljubi točno i svestrano izradili, pružadu dosta sredstav da se zavod na željni stepen podigne, jer smatramo gajenje glazbe za našu mladež, polazeću pučku i srednju školu, prijekom potrebom. Taj zavod uživa od gradske općine subvenciju godišnju 1000 forinti, a sa prinosci članova dosiže njegov godišnji prihod 1600 - 1700 forinti. S time se dade doista što god poduzeti. Prenaglumi zaključci bilo je u tome zavodu osobitih zadjevica, nu mi to držimo za tempi passati, pa se nadamo od patriotizma gradjana da se ta vremena ne budu više povratila.

Drugo obstojeće zabavno društvo 'Čitaonica' nije dalo do sada nikakvi zabavah, nu za to i nema dovoljnih prostorija. To društvo imade doduše dostatan broj novinah, nu držimo mu razredbu neumjesnom s kojom je čitanje novina,

⁹ Senjska kazališna umjetnost također ima dugu prošlost i razvitak. To dokazuju novinska i druga dokumentacija. Milivoj Rihtarić navodi kako u senjskim grunтовnim knjigama stoje imena senjskih obitelji utemeljitelja senjskog kazališta te vlasnika pojedinih loža. Usp. M. RIHTARIĆ, 1956, 139; A. GLAVIČIĆ, 1962, 70.

gotovo jedina zabava toga društva, na čedne razmjere stegnuto, jer su novine unaprijed rasprodane, tako da se drugi dan ne mogu više čitati.

Društvo 'Posijelo' i 'Narodna čitaonica' trebali bi se u jedno tijelo stopiti, nu ima smutljivaca kojima nije do toga stalo."

Mile Magdić navodi: "Osim već 40 godina postojećega glazbenog zavoda - u kojem se je uzgojila gradska glazba sada brojeća 18 svirača - nema u Senju drugoga umjetničkog zavoda."¹⁰

U *Narodnim novinama* od 1. X. 1869. čitamo: "Provincijalizovanje grada Senja primljeno je s velikom radošću. Povodom toga, što je Senj postao kraljevskim slobodnim gradom, te ga se sjedinjuje sa trojednom kraljevinom, bila je 30. VIII. velika svečanost. Izjutra je prolazila gradom muzika, koja je i po podne svirala."

Narodne novine, 5. IX. 1871.: "U Senju 29. VIII. Posjet carskog povjerenika viteza Rozenzweig-Drauwehrskog. Za jednim ručkom u čast proglašenja grada Senja slobodnim svirala je otočka pukovnijska glazba najljepše komade. Pri odlasku visokog gosta gradjanstvo odluči da gradska glazba svirajući otprati visokog c. izaslanika. Odlazećem svirala je lijepe narodne napjeve."

Novine *Primorac* (Kraljevica) od 5. XII. 1877.: "Senj, 2. XII. Izbor novog ravnatelja glazbenog zavoda. Glavna skupština glazbenog zavoda bila je u novih mu prostorijama. Sakupilo se 80 članova. Pročita se izvješće o radu i o pregledanih računih ili imovini društva te se sve prima na znanje a osobito se ugodno dojmilo skupštinu kad je gosp. blagajnik kazao da još koja stotina forinti pretiče te je u ovogradskoj štedionici na kamate uložena.

Gospodin J. Gržanić,¹¹ dokazujuć da je samo grad Senj u Hrvatskom primorju koj se može ponositi da imade glazbu, tom je prilikom napomenuo početnika te ideje, pokojnog dr. Klemenčića, koji je dosta truda i novca uložio da se glazbom započelo. Sada da grad Senj može dati samo 1000 forinti. Tri zadnje godine predsjednik da je bio g. dr. J. pl. Jovanović, i ove bude."

U *Programu kraljevske više gimnazije u Senju 1880/81.*, profesor senjske gimnazije Ivan Ilaušek, govoreći o zaslugama biskupa M. Ožegovića za osnivanje glazbenog društva, kaže: "... pozva skrbljivi otac k sebi odličnije

¹⁰ M. MAGDIĆ, 1877, 36.

¹¹ Josip Gržanić rođen je u Senju 1844, a umro je u Gospiću 1907. Bio je jedan od najistaknutijih čelnika Stranke prava u Senju, Primorju i Lici. Bio je i žestoki protivnik mađarizacije, štovatelj i nositelj ideja Oca Domovine, te zagovornik gospodarskog probitka Senja. Usp. M. KOLAR, 1995, 267-292. Zanimljivo je istaknuti da su Josip Gržanić i drugi znameniti Senjanin Sebald Cihlar rođeni iste godine, a iste godine su i umrli.

građane i ustroji pomoćjom njihovom glasbeni zavod, tada prvi sad najstariji u Hrvatskoj; primi nad njim pokroviteljstvo i pružaše mu znamenitih darova za uspješan napredak".¹²

Narodne novine od 6. VI. 1887.: "Posebnim parobrodom prispjeo je u Senj nadvojvoda maršal Albrecht.¹³ Gradska glazba sviraše carevku, odatle visoki gost ode put Otočca."

Narodne novine od 12. IX. 1888.: "Senj, 9. IX. Opis puta carevne Štefanije za Plitvice. U Senju se sve spremalo za svečanost. Kada je carevna stigla gradska glazba zaspivala je carevku."

Narodne novine od 24. V. 1889.: "Senj, 20. V. Nenadani dolazak hrvatskog bana Khuena-Hédervarya¹⁴ bi svečano proslavljen. Uveče bakljada sa muzikom. Bana prolazećeg ulicama pratila je svirka muzike i narod."

Narodne novine od 22. II. 1893.: "Senj, 16. II. Pokladna bilanca. Senjska pokladna sezona bila je nekada na glasu zbog svoje živahnosti. Nu materijalna dekadencija našeg trgovinom cvatućega grada uništila je užitak i zadala smrtni udarac glasovitom senjskome humoru i živahnosti društvenoga života. Nije dakle čudo da je i naša ljetošnja pokladna bilanca dosta mršava jer bijahu osim redovnih nedjeljnih krabuljnih plesova (za nižu publiku) i jednog koncerta samo tri plesa: Obrtnički, Sokolaški i Zvonimirski. Na Obrtničkom plesu koji je pred nekoliko godina bio kulminacija sezone, premda je bio dosta animiran, ipak se opažadu samo tragovi negdašnjeg života. Sokolaški, što ga već treću godinu priređuje ovdašnje gimnastičko društvo 'Sokol',¹⁵ posjetilo je odlično općinstvo

¹² M. BOGOVIĆ, 1990, 253.

¹³ Sjećanje na taj svečani i za Senj znameniti dan ovjekovječio je prvi poznati nam senjski fotograf G. B. Bronzini. Na njegovoj fotografiji vide se glavna senjska riva, gat sv. Nikole, brodovi u senjskoj luci i na pučini veliki i otmjeni parobrod s pokretanjem na bočne velike kotače. Na slici se vide i okupljeni Senjani, a pod fotografijom je otisnuto *G. B. Bronzini, fotograf, Senj, "Doček Njegove carske i kraljevske visosti nadvojvode Albrehta, u Senju dne 4. lipnja 1887."*

¹⁴ Mađar Khuen Héderváry carskim dekretom postavljen je za hrvatskoga bana. Nezadovoljstvo pravaša mađarizacijom Hrvatske kulminiralo je odnošenjem komorskih spisa u Budimpeštu. Na raspravi u Hrvatskom saboru 5. listopada 1885. Khuen je fizički napadnut, tj. dobio je od Gržanića "vritnjak". (Usp. M. KOLAR, 1995, 280-281.) Kada se to "čizmovanje" pomalo zaboravilo, došao je Khuen željeznicom do Rijeke, a zatim parobrodom do Senja, gdje je bio, kako doznajemo iz ove novinske vijesti, svečano dočekan. Kao rezultat toga dolaska i da se malo ublaži favoriziranje "mađarske Rijeke", Ministarstvo financija u Budimpešti osiguralo je sredstva (1892.) za rad tvornice duhana. Godine 1894. u preuređenoj artiljerijskoj vojarni na Staroj cesti ("Sokolana") započelo se s radom. Budući da je tvornica uspješno poslovala, a prostor nije odgovarao njezinu razvitku, u blizini je izgrađena nova i moderna zgrada u kojoj je od 1899. nastavila s radom tvornica duhana sve do bombardiranja Senja 1943. (Usp. M. DESPOT, 1975, 407-420.) Nakon završetka Drugoga svjetskog rata tu je uređena tvornica trikotaže "Neda".

¹⁵ A. GLAVIČIĆ, 1994, 236-252.

ali u dosta malome broju premda je svrha plesa bila dosta plemenita jer je čisti dobitak bio namjenjen za gradnju nove mjesne bolnice, što je svakako prijeka potreba, jer sadašnja stara zgrada unutarnjom uredbom ne odgovara više zahtjevima vremena. Inače je ovaj ples uspio i resilo ga je 'hrvatsko kolo'.

Najljepše je uspio posljednji Zvonimirov ples, na pokladni ponedjeljak, što ga je priredio odbor mlade gospode imenom 'Zvonimir', a okupio je članove nižega i srednjega staleža. Dvorana glazbenog zavoda, ujedno i naš Talijin hram, za naše prilike svakako pristojna, bila je zelenilom i cvijećem okičena.

Na pokladni utorak iznenadila nas je novost 'Corso'. U posljednji čas prije podneva dogovorila se nekolicina da prirede improvizirani korso, koji je u istinu uspio. U 4 h po podne dovezlo se 9 kočija na obalu, gdje se po običaju sabrala nepregledna množina svijeta iz svih slojeva. U povorci sudjelovahu obitelji ovdašnji veletrgovaca Olivierija i Paškića, činovnika od riječke tvornice duhana g. Vidmara, više druge mlade gospode i nekoliko gosti iz Brinja."

Narodne novine od 2. III. 1894.: "Senj, 26. III. Glazbeno društvo u Senju priredjuje u ponedjeljak 26. III. za svoje članove uz blagohotno sudjelovanje gđjice Božene Kukla, gđjice Mile Vlahović i društvenog pjevačkog zbora u društvenim svojim prostorijama koncerat sa plesom uz ovaj program:

1. D. Kukla: 'Poputnica br. 9', svira gradska glazba
 2. Iv. pl. Zajc: 'Hrvatska himna', pjeva društveni zbor
 3. E. Parich-Alvaras: Prvi dio 'Moise Fantasie', udara na pedalnoj harfi gđjica Božena Kukla
 4. E. Storch: 'Andante cantabile', solo za kontrabas, gudi društveni kapelnik g. D. Kukla, prati ga na glasoviru gđjica Mila Vlahović
 5. E. Schneckner: 'Mazurka brillante', udara na pedalnoj harfi gđjica Božena Kukla
 6. D. Kukla: 'Impromptu', solo za kontrabas, gudi društveni kapelnik g. D. Kukla, prati ga na glasoviru gđjica Mila Vlahović
 7. Narodna korutanska 'Opusteny', pjeva društveni zbor
 8. M. Komzak: 'Za vesele ljude', svira društvena glazba
- Ples do 12 sati.

Sloboda (Sušak), 1881.: "Senj, 23. I. Jučer bijaše kod nas lijepa svečanost spomena na nezaboravnoga senjskog biskupa M. pl. Ožegovića kada su gimnazijalni profesori postavili spomen ploču na gimnazijalnoj zgradi.¹⁶

¹⁶ Čini se da senjska gimnazija ima svoje začetke oko 1646. Nakon što je neko vrijeme prestala s radom, 1839. obnavlja ju biskup Mirko Ožegović. Budući da se obuka odvijala u više neprikladnih privatnih kuća, a da bi se nastava odvijala uspješnije te da bi gimnaziju mogao pohađati veći broj učenika iz Senja i šire okolice, Ožegović je za tu namjenu adaptirao nekoliko

Ožegović je bio utemeljitelj senjske gimnazije. Pokojni biskup bijaše glavni podupiratelj glazbenog zavoda. Glazbeni zavod u tu čast priredio je na večer zabavu, uz sudjelovanje gimnazijalaca. Igrao se igrokaz 'Izbiračica'."

Narodne novine od 12. X. 1894.: "Glazbeno društvo u Senju priređuje u svojoj dvorani za svoje članove u subotu 13. X. koncert s plesom. Čist prihod zabave namijenjen je za nabavu raznih potrepština društva. Program:

1. I. Erviti, 'Španjolska poputnica' (svira glazba)
 2. P. Mascagni, Ouvertira iz opere 'Cavalleria rusticana' (svira glazba)
 3. J. Hajndrich, 'Jadransko more' (pjeva zbor)
 4. S. Burgmüller, Dva koncertna studija za glasovir: a) Andante sostenuto, b) Allegro agitato (udara gdjica Mila Vlahović)
 5. F. Bosiljevac, 'Crmooko' (pjeva zbor)
 6. R. Jansa, Fantazija na motive iz opere 'Niema iz Portici' (gudi na gusle g. S. Hudoba uz pratnju glasovira)
 7. F. Vilhar, 'Bog i Hrvati' (pjeva zbor)
 8. Iv. pl. Zajc, Duetto i finale iz opere 'Nikola Šubić Zrinski' (svira glazba)
- Ples društveni

Hrvat (novine, Gospić - op. A. G.), 20. IV. 1895.: "Pišu nam iz Senja. U senjskom glazbenom društvu obavljen je izbor upravnog odbora za tekuću godinu dne 31. III. Za predsjednika je izabran g. D. Akurti, tajnika g. P. Rukavina, blagajnika g. V. Ciganović, odbornicima g.g. B. Ivšić, M. Rukavina, D. Vlahović i F. Vrhovac. Mi želimo da nam odbor bude marljiviji od staroga. Moramo spomenuti da nam je neizmerno žao što je ovo prosvjetno društvo, koje preko pol vijeka opstoji, zadnjih godina upravo zanemareno."

Narodne novine od 11. II. 1897.: "Senj, 9. II. Glazbeno društvo u Senju imalo je svoju godišnju skupštinu dne 7. II. u dvorani hotela 'Nehaj'.¹⁷ To društvo opstoji već 50 godina. U zadnje je doba bilo nešto zanemareno jer je

kuća obitelji Čolić na Zgonu objedinivši ih u jednu gimnazijsku zgradu. Tu se nastava odvijala do bombardiranja Senja 8. listopada 1943. Kao sjećanje na Ožegovićevo uređenje gimnazijske zgrade, profesori i bivši učenici toga starog prosvjetnog zavoda postavili su 1881. spomen-ploču. Usp. V. RIVOSEKI, 1939, 29; P. TIJAN, 1940, 70; M. BOGOVIĆ, 1990, 252.

¹⁷ Na glavnoj senjskoj ulici Potok nalazi se kuća (dvokatnica s prizemljem) obitelji Dragović. Tu je u prizemlju u 19. st. bila najprije gostionica-svratište, a zatim restaurant i hotel "Nehaj". Iza te zgrade, prema Kolanu, nalazi se druga velika zgrada koja je sredinom 18. st. adaptirana za potrebe kazališnih predstava i zabava. To je stara "Sala" u kojoj su se tijekom 18. i 19. st. održavale kazališne predstave, zimski mesopustni "Senjski bali", a od 1955. i kino-predstave. Danas je to zgrada Doma kulture M. C. Nehajeva. Kao sjećanje na osnutak *Društva dobrovoljaca za slavonske igrokaze*, čiji su članovi u "Sali" održavali kazališne predstave, postavljena je 1962. na zgradi ex hotela "Nehaj" prigodna spomen-ploča. Usp. P. TIJAN, 1931, 47; A. GLAVIČIĆ, 1996, 354.

uznestajalo glazbenih sila, te prošloga ljeta nije bilo ni obligatne glazbe na trgu. Nu pošto je sada na glavnoj skupštini izabrano novo ravnateljstvo, i to jednoglasno za predsjednika na daleko poznatog gosp. Ivana pl. Hreljanovića, uz tajnika Deleka i blagajnika Hudobu, to se općinstvo nada da će nova uprava preporoditi društvo. Inače imamo sada dosta zabava. Svake subote je u narodnoj čitaonici kućna zabava sa plesom. Velika hvala ide našem sucu Dežmanu i njegovoj gospodji supruzi, koji se trude oko uspjeha tih zabava. I Zvonimirci dadoše zabavu, koja je lijepo uspjela."

Narodne novine, 1899.: "Senj, 16. X. Otvorenje nove tvornice duhana. 15. o. mj. je svečano otvorena tvornica duhana u prisutnosti dičnog našeg zastupnika dr. Ante Lobmayera. Njemu je u čast priredjen svečani doček uz svirku domaće glazbe."

Novi list, Sušak, 25. VII. 1900.: "Kako je u Senju sagrađeno gradsko kupalište opaža se sve živahniji priliv gostiju. Imamo dobro uvježbanu gradsku glazbu. Stranci se ne mogu potužiti zbog pomanjkanja zabave. Prošle nedjelje priredilo je tamburaško pjevačko društvo 'Zvonimir' večernju zabavu u vrtu 'Zlatne zvijezde' koja je u svakom pogledu lijepo uspjela. Prekjučer je svirala gradska glazba na Zvonimirovu trgu, a na večer je opet bila zabava u vrtu 'Zlatne zvijezde',¹⁸ gdje se i dapače plesalo."

Novi list, Sušak, 26. XI. 1901.: "Zabava glazbenog društva u Senju. Nekoć, od toga već davno, osobita se pažnja bila posvećivala na tzv. 'Katarinski ples', koji se ovdje priredjivao na dan sv. Katarine. To je nekoć bio u Senju jedan od najznamenitijih plesova, na koji se bilo spremalo sve što se ubrajalo medju odličniju publiku senjsku. Ali, kao što mnogi običaji izgubiše mnogo od svoje prvobitnosti, tako i taj ples katarinski posve je izgubio svoj prvobitni značaj i sjaj. (...)"

Novi list, Sušak, 17. I. 1902.: "Narodna čitaonica u Senju. G. Sebald Cihlar¹⁹ osvrće se na historijat senjske čitaonice i kaže da senjska čitaonica potječe iz davnih vremena, kada je za narodnog ilirskog preporoda igrala

¹⁸ Lijevo, na početku današnjeg Šetališta S. S. Kranjčevića i prostoru Osnovne škole, nalazile su se od sredine 18. st. gospodarske zgrade, skladišta, kovačnica, štale za tegleću stoku i konačište-gostionica "Zlatna zvijezda" ("Stella"). Senjani su po nazivu i gostionicu i čitav okolni prostor (staro nogometno igralište) nazvali "Štela". Usp. A. GLAVIČIĆ, 1973, 447(1).

¹⁹ Sebald Cihlar otac je znamenitih hrvatskih književnika Milutina i Slavka Cihlara. Rodio se 1844. u Hermanovu u Češkoj. Kao mladi učitelj, na Šenoin poticaj, dolazi u Kraljevicu, a zatim 1878. u Senj, gdje preuzima dužnost tajnika senjske Trgovačko-obrtničke komore. Veoma se ističe u radu i time pridonosi gospodarskom probitku grada Senja, Primorja i čitave Like. Istaknuo se i na kulturnom planu. Umro je u Zagrebu 1907., odnosno kako smo već istaknuli, iste godine kada i njegov prijatelj i sugrađanin Josip Gržanić. O Sebald Cihlaru usp. V. ANTIĆ, 1962, 148-152.

znamenitu ulogu. Čitaonica senjska, kako nam je to g. Cihlar predočio, po svojoj prilici potiče iz 2 društva, iz 'Casino nobile' i 'Casino mercantile', od kojih je prvo bilo jače. 'Casino nobile', kako se razabire iz isprava, imao je svoj začetak mjeseca siječnja 1835. Prvi mu je blagajnik bio Fridrich Fischer, koji već koncem siječnja predaje blagajnu g. Ivanu Konjikoviću u prisutnosti g. Domazetovića, koji je vjerojatno bio prvi predsjednik tog društva. Dalje su bili blagajnici 1835-8. Karlo Kosović, Petar Steiner, A. Hesky i V. Vranicany. Od osnutka društva 'Casino nobile' do 1839. vodila se blagajna na njemačkom jeziku, do 1846. na talijanskom a onda 1847. na njemačkom i 1848. isto njemačkom. Karakteristično je da se istom 1849. prvi put vodila blagajna na hrvatskom jeziku pod naslovom 'Pregled računa slavnog društva Kasina u Senju za 1849.'. Blagajnik je bio Anton Hesky do 1850. Od 1850-57. Matija Čop i Tomo Matić.

Broj članova je bio najveći 1845., onda je društvo imalo 63 čl. (a 1850. ima 36 čl.). Da se u tadašnjem igralo i zabavljalo, to svjedoče svote koje se pod tim naslovom nalaze u primitcima i izdancima za balove i zabave. Današnja naime 'Narodna čitaonica' ima prva svoju, po bivšoj c. kr. general-komandi u Zagrebu 1870. potvrđena pravila, potpisani su pod njima gosp. Vinko pl. Vranicany upravitelj, blagajnik Konrad Zimpermann. Ova čitaonica traje 67 godina.²⁰ Sada je tajnik g. Šulek izvjestio da ima 66 članova."

Novi list, Sušak, 24. XI. 1903.: "Glazba i Sokol u Senju. Naša senjska glazba, koja je prijašnjih godina svake druge nedjelje igrala, ove godine je znala igrati svake nedjelje, kad je bilo za to povoljno vrijeme. Produciralo se za ljetne sezone na 'Zvonimirovu trgu', a zimi na morskoj obali. Usljed toga nas je to toliko razmazilo, da sada, ako glazba ne svira, već nam nešto fali.

Glazba sama po sebi, njezina vrsnoća dakle podigla je u nama smisao i simpatije da ju upravo s užitkom očekujemo i slušamo. Neću stoga pretjerati, ako rečem, da nema možda u čitavoj Hrvatskoj ovako vrsne glazbe, kao što je senjska. Uvjeren sam da bi se s njom podičili drugi veći gradi. Njih 20 igra i izvadja najzamršenije pasaže, da je upravo milota. Osobito kada su glazbenici disponirani. Da je glazba takova zasluga nije ničija već od g. kapelnika Kukle.

Po statutima glazba bi morala igrati svaki 15 dan. Dakle po tom glazbenici nisu dužni svirati svaku nedjelju, a Kukla ih je ne s grubijanštinom već s ljubavlju pridobio. Među navrsnijima među njima, nekolicina od njih su Česi, ovdje po raznim službama namješteni. Oni su nam kao pioniri glazbene

²⁰ O prošlosti senjske knjižnice i čitaonice vidi: A. GLAVIČIĆ, 1962, 65-68; A. GLAVIČIĆ, 1995, 335-348.

savršenosti i volje. A to mnogo djeluje na naš domaći element, na naše autohtone glazbenike koji kao da se natječu da za braćom Česima ne zaostanu. Poželjno bi bilo da Kukli uspije sastaviti potpuni broj glazbenika."

Nehaj (senjske novine - op. A. G.) od 5. I. 1907.: "Hrvatski sokol u Senju priredio je na Silvestrovo u društvenim prostorijama kućnu zabavu. Zabava premda ne najbolje posjećena, uspjela je u svakom pogledu. Nakon što je naša glazba lijepo odsvirala Čermakovu ouverturu 'Stestena', otpjevao je mješoviti zbor Hrvatskog sokola vrlo skladno dvije pjesme, i to Vilharovu 'Za Hrvatsku' i Kuklinu 'Jezero su tvoje oči'. Nakon toga prikazali su naši diletanti Fridrovu lakrdiju 'Doktor Müller'. Mora se priznati da su svoju zadaću vješto izveli."

Nehaj od 20. II. 1907.: "Dne 9. o. mj. priredilo je naše staroslavno glazbeno društvo, nakon poduže stanke, u dvorani svratišta 'Nehaj' koncert sa plesom. Sve su točke koncerta dobro izvedene, a osobito one gdje je potpuno sudjelovala naša glazba, kao i one gdje su nastupili kao solisti naši glazbenici. (...) Naš novi kapelnik Silvije Grančarić ravnao je koncertom. Neka uznastoji on da naša glazba bude uvijek na onoj visini na kojoj je bila unatrag 60 godina pa ćemo mu biti zahvalni."

Hrvat, Gospić, 1909.: "Senj, 23. VIII. Dično hrvatsko društvo 'Uskok', zbor žuljevitih radnika Hrvata, posvetilo je i razvilo prekrasan svoj novi barjak. Gosti su došli iz raznih strana. U večer svečanog dana udarala je gradska glazba u povorci koja je krenula ulicama grada. U nedjelju je bila budnica. U svratištu 'Zlatni lav'²¹ bio je svečani banket na kojemu je svirala senjska i otočka glazba."

Na početku smo spomenuli da je u Drugom svjetskom ratu propala gotovo sva dokumentacija kao i notni zapisi senjske glazbe. Godine 1962., kada je bila proslava 120. obljetnice senjske glazbe, u privatnom posjedu (kod senjskih glazbenika Jakova Pajdaša i Frane Bašića) pronađeno je nekoliko zapisnika odborskih sjednica i godišnjih skupština. Iz njih smo izdvojili važnije detalje. Zapisnici, koji nisu bili pohranjeni u Gradski muzej ili neku drugu prikladnu ustanovu, danas su zagubljeni.

Iz Zapisnika redovne odborske sjednice Glazbenog društva u Senju, održane 7. XII. 1907., saznajemo da je postignut kompromis na temelju kojega

²¹ Svratište "Zlatni lav" nalazilo se na Staroj cesti nasuprot kuli Trybenac. Zgradu je sredinom 19. st. izgradio i u njoj uredio pivovaru senjski veletrgovac Barac. Na pročelju zgrade nalazila se velika reklama s likom lava, po kojemu su Senjani zgradu nazvali "Lav". Na katu te zgrade od početka 20. st. do 1941. varoška i neka druga senjska društva održavala su zabave i balove. Danas se na tom mjestu nalaze garaže i radionice poslovne jedinice riječkog autobusnog poduzeća "Autotrans".

Sl. 2. Pogled s Dige na Art i Nehaj oko godine 1905.

kapelnik Grančarić prihvaća otpust iz društva. Ravnateljstvo je nabavilo nove instrumente, a stari su popravljani. Arhivu društva vodi jedan glazbenik uz mjesečnu naknadu. Veća se pozornost poklanja podmlatku, ima ih šestero koji marljivo uče glazbenu školu. U pomanjkanju kapelnika vježbe su povjerene najstarijem i najboljem glazbeniku Franji Sečki. Pitanje namještenja kapelnika neće se lako rješiti, jer to ovisi o potpori poglavarstva, koje jedva osigurava 2.500 K. Društvo ima 79 podupirajućih članova. Na skupštini je za predsjednika izabran g. Ivan Mladineo, za tajnika g. Josip Šulek, za blagajnika g. Antun Mach, a odbornici su g. Slavko Smrekar i g. Mirko Nekić.

Iz *Zapisnika* sjednice održane 4. VII. 1908. doznajemo da su prihvaćene pristupnice u društvo Ivana Radetića, dr. Stanislava Hudobe i Sačara. Prihvaćena je molba radničkog društva iz Bakra za nastup glazbe. Glazba je nastupila u Kastvu, a glazbi u Otočcu poslani su tražene partiture.

Na sjednici društva održanoj 8. I. 1909., kako piše u njezinu *Zapisniku*, pročitana je ponuda Josipa Faletića iz Bakra, koja se nije prihvatila zbog nedostatka sredstava. Iz *Zapisnika* doznajemo da su se neki članovi opijali pa

nisu mogli nastupiti na tjelovskim ophodnjama. Zato su kažnjeni globom i prijetnjom otpusta. Tajnik Šulek, radi premještaja, zatražio je razrješenje dužnosti, a ujedno je poželio društvu bolju budućnost i procvat kakav je kao najstarije društvo u Hrvatskoj i zaslužilo. Za tajnika je izabran Mirko Nekić.

Iz *Zapisnika* od 31. VII. 1909. saznajemo da je Josip Rulf, bivši kontrabasist u Opatiji i učitelj pjevanja, te bivši član ljubljanske filharmonije, podnio molbu za kapelnika gradske glazbe u Senju. Njegova je molba prihvaćena, određena je mjesečna naknada od 100 K. Upravi je naloženo da zamoli gradsko zastupstvo za povećanje subvencije.

U *Zapisniku* od 4. VIII. 1909. društvo 'Uskok' traži da glazba 21. i 22. VIII. sudjeluje u svečanosti posvete i razvića društvenog barjaka. Kapelnik Josip Rulf, koji je tada još u Opatiji, obvezao se doći i besplatno dirigitirati glazbom u toj svečanosti.

U *Zapisniku* od 4. X. 1909. zabilježeno je da je 1. IX. primljen u glazbu i započeo svoju kapelničku dužnost Josip Rulf.

Iz *Zapisnika* od 17. X. 1909. doznajemo da je 14. X. glazbi pristupio kao solo flügelhornist Antun Holuk iz Koprivnice, kojemu je određena mjesečna nagrada od 20 K.

U *Zapisniku* od 23. X. 1909. nalazi se zamolba glazbenika i slagara Ivana Blaževića iz Osijeka, koji moli da ga se namjesti u tiskari Tereze Devčić i glazbi kao flügelhornista, bassflügelhornista ili cornista. Primljen je uz uvjete koje je utanačio s gospođom Terezom Devčić.²²

Glavna skupština Glazbenog društva u Senju održana je 17. V. 1910. Kako stoji u *Zapisniku*, predsjedao je predsjednik Ivan Mladineo. Tajnik M. Nekić podnio je izvješće u kojem navodi da glazba broji 19 glazbenika od kojih 17 uživa svaki mjesec nagradu, a 2 sviraju na poziv. 1909. glazba je svirala u Kastvu, Jablancu i Novom, a 1910. je pozvana u Brinje. Naručeni su novi potrebni instrumenti za "gudalači orkestar", koji je dosta malen jer se počeo osnivati i usavršavati unazad 4 godine. Nadalje kaže: "Ovo naše društvo je jedno od nastarijih društava u Hrvatskoj. Osnovano se požrtvovnošću i zauzimanjem najodličnijih osoba grada Senja: gradjana, svećenika i činovnika. Ovo je naše društvo prema okolnostima raslo i padalo u najtežim časovima njegova života,

²² Tereza Devčić vrijedna je društvena i gospodarska djelatnica u Senju na prijelazu iz 19. u 20. st. U prizemlju velike trokatnice na Potoku imala je knjižaru, a oko 1909. otkupila je sjeverni dio prizemlja i I. kat te tiskaru Ive pl. Hreljanovića. Tiskara Tereze Devčić djelovala je sve do njezine smrti 1924. U njoj su tiskane brojne brošure, ljetopisi, rječnici, tiskanice i drugi materijali među kojima su neki primjerci na zavidnoj umjetničkoj i grafičkoj razini. U tiskari je bilo zaposleno desetak kvalificiranih tipografa i strojara te ostalog pomoćnog osoblja. A. GLAVIČIĆ, 1975, 145.

Sl. 3. Senjska gradska glazba s kapelnikom Milanom Conom na Velikoj placi godine 1913.

najotmjenije stanovništvo grada Senja nije mu dalo umrijeti, već mu spasilo život, tako da ono živi i opstoji danas. (...) Naša glazba, kako sam uvodno spomenuo, ne opstoji od jučer, već od god. 1840., a subvencionirano je po gradskoj općini od god. 1872. sa 2.000 K." Budući da ta potpora nije dostatna, izrazio je nadu da će ju gradsko zastupstvo povećati. U ravnateljstvo društva izabran je umjesto Šuleka, koji je otišao u Petrinju, Vladimir Olivieri.

Sljedeća redovita glavna skupština održana je 8. V. 1911. u gradskoj vijećnici. Kako se saznaje iz njezina *Zapisnika*, predsjedao je predsjednik Ivan Mladineo, a nazočni su bili članovi uprave Vladimir Olivieri, Antun Mach, kapelnik Josip Rulf, Drago Vlahović, Viktor Rivoški, dr. Ljudevit Zimmermann i Makso Jacho, te predstavnici radničkog obrtničkog društva Uskok i Hrvatskog sokola. Predloženo je da se za počasnog člana društva izabere biskup Roko Vučić. Budući da je M. Nekić otišao iz Senja u Sisak, izvješće ravnateljstva pročitao je A. Mach, koji je privremeno preuzeo tajničke poslove. Društvo tada broji 68 podupirajućih i jednog člana utemeljitelja. Glazba broji 20 članova, nedostaje joj pomlatka i glavnih instrumenata. Za predsjednika je izabran Vladimir Olivieri, za tajnika Mate Golubović, a blagajnik je postao Delimir Krajač.

Iz *Zapisnika* od 14. VI. 1911. doznali smo kako postoji namjera da se za glazbu nabavi 20 odijela od uprave ratne mornarice u Puli, jer su njihovi glazbenici ta odijela zamijenili drugima.

U *Zapisniku* od 16. IX. 1911. navodi se da je dan otpust kapelniku Rulfu, a ispražnjeno mjesto do daljnjega popunjavat će glazbenik Babaček, koji može voditi i urediti arhiv društva.

U *Zapisniku* od 23. XI. 1911. stoji da je Delimir Krajač izvijestio o primitku pismene ponude Milana Cona, glazbenika kod vojničke domobranske glazbe u Zagrebu, za kapelnika.

U *Kronici senjske gimnazije* prof. Viktor Rivoseki navodi da je godine 1912. na zavodu (gimnaziji) osnovano literarno i glazbeno đачko društvo "Vjenceslav Novak" u kojem će učenici pod nadzorom direktora i profesora čitati svoje sastave i gojiti glazbu.

Prazninu do sljedećeg povijesnog izvora popunjavamo i citatom iz *Vodiča* P. Tijana: "S druge strane ceste su se uz gradski bedem (poviše Velikih vrata) prislonile s nutarnje strane mnoge kućice tako, da se jedva i primjećuje, da je to bio nekada bedem. U jednoj su kući i prostorije 'Glazbenoga društva' u Senju, koje postoji već 100 godina i kroz to vrijeme uspješno razvija svoju umjetničku djelatnost. Dovoljno je spomenuti, da su kapelnici ovoga društva bili čuveni Förster, pa Tuček, Kukla i Grančarić."²³

Oko godine 1925. uskraćena je Glazbenom društvu novčana potpora pa je došlo do prekida u radu, ali krajem godine 1929. rad je obnovljen. O tome sušačka *Naša sloga* (3. XII. 1929.) donosi članak pod nazivom *Naši krajevi. Obnova senjske 100-godišnje glazbe*: "Senj, 30. XI. (...) Dalje redaju se mjesta i gradovi, koji potpomažu svoju glazbu pak među ostalim po službeno utvrđenim podacima: Bakar imade također svoju gradsku glazbu ma da ima svega oko 2000 stanovnika te plaća gradskog kapelnika, te daje glazbi badava ogrijev, prostorije i svjetlo. I Hvar je malen gradić a troši na glazbu 60.000 din. godišnje. Senjska glazba nije ovdje ni spomenuta pa želimo reći koju ukratko o njoj i odnosima glazbenog društva u Senju prema senjskoj općini. Senjsko glazbeno društvo sigurno je jedno od najstarijih društava ove vrsti - jer po predaji opstoji oko sto godina - ali nažalost za to nema sigurnih podataka. Imade potpisa i raznih bilježaka na starim notama od (stari) bivših kapelnika, kojih se niti 70-god. ljudi ne sjećadu. Opstoji još danas jedna viola (jedna vrst gudačkog instrumenta) koju je darovao Dr. Božo Klemenčić, bivši gradski liječnik oko god. 1860., stara oko 150 god., a imade i limenih instrumenata, koji su 50-70

²³ P. TIJAN, 1931, 30.

Sl. 4. Pjevači crkvenoga zbora "Sv. Cecilija" oko godine 1940. S lijeva: M. Maričić, M. Karadžija, V. Švob, V. Medved (zborovođa), Žunić, dr. A. Ježić, S. Gregović, (?) i J. Lovrić.

god. stari, koji se još danas dobro upotrebljavadu. Najnovija pravila odobrena su 1883., čiji § 2 glasi: za osiguranje opstanka ovog glazbenog društva i radi održavanja glazbene i pjevačke učione doprinosi općina grada Senja glasom svojeg zaključka od 18. lipnja 1873. član IV (broj 862 grad. pogl. u Senju) svotu od 1000 for. svake godine. Zato je morala glazba (§ 68) "da svigda na zahtjev gradskog zastupstva kod javnih svečanosti dok traje prinos grad. općine nastupa". Potpora glazbenom društvu je tokom godina rasla i padala a pred 5 god. i posve obustavljena, što je dalo povoda za obustavu svakoga rada u glazbenom društvu.

Tako je glazbeno društvo u Senju potpunoma bilo prestalo svojim stogodišnjim djelovanjem. Umjesto da se najsvečanije proslavi 100 god., to su zamukli oni historički instrumenti koji su kroz toliko godina odjekivali ulicama staroga grada Senja i pratila ih uvijek masa već po čudi vesele senjske publike.

Svi pokušaji da se glazba ponovo probudi nisu uspjeli. Bilo je nešto nenaravnog u odnosu između odbora i glazbenika. Medjutim je u kolovozu prošle godine glazbeno društvo, baš u svojoj 100-godišnjici, pošlo novim zamahom naprijed, išlo je sa parolom 'Glazba glazbenicima' i uspjelo se! Odbor glazbe naime sastavljen je isključivo od samih glazbenika, koji su za kratko vrijeme pokazali zamjerne uspjehe.

Obrtničko-radnička zadruga 'Uskok' ustupila je besplatno svoje dvije prostorije za upotrebu glazbe, marljivo se vježbalo tako da smo prošle godine imali desetak uspješnih promenadnih koncerata, kao i raznih istupa kod narodnih i državnih svečanosti.

Glazbenici su se lijepo uniformirali, nabavljeno je 7 novih instrumenata, za koje je glazbeno društvo zaduženo preko 8.000 din. koja se svota otplaćuje od članskih doprinosa. Sad je glavni posao posvećen učenju podmlatka, njih 14 kojih velik dio pokazuje sve uvjete za uspjeh, a čujemo da se radi o organizaciji velikog gudačkog orkestra.

Gradjanstvo je radi hvale vrijednih glazbenika honorisalo i ponovno se upisao veliki broj članova. Ovaj lijepi kulturni rad tako je ostao na brizi malog čovjeka (jer su glazbenici mahom obtnici i radnici). I ono što nije uspjelo vodstvu intelegence (nećemo istraživati s kojih razloga) to je uspjelo malom čovjeku, koji je uza sve svoje dnevne brige našao vremena da ovako sa uspjehom radi i na glazbenom području.

Na koncu spomenut ćemo jedan zaključak gradskog zastupstva u Senju, koji je i dao upravo povoda za ovaj sastavak: glazbeno društvo 7. VIII. 1929. podnjelo je molbu na gradsko zastupstvo za oslobodjenje od plaćanja električne rasvjete u svojim prostorijama (mjes. potrošak struje oko 36 din.).²⁴ Na ovu molbu stvoren je dne 24. XI. 1929. na sjednici gradskog zastupstva zaključak, da se obzirom na 'današnje prilike grada' ne uvažuju. Napominjemo da grad ne daje glazbi nikakve potpore.

I dok smo se mi nadali da će u gradskom zastupstvu, koje je nedavno obnovljeno sa novim članovima, naći potporu ovom požrtvovnom radu, vidimo eto, da ne nalazimo ni malo razumjevanja za ovu veliku kulturnu ustanovu.

Kako će ovaj zaključak djelovati na širu javnost može si svatko sam zamisliti. I tako dok druge isto siromašne općine nadju tisuća za svoju glazbu, senjska nema niti 36 din. mjesečno (slovima: trideset i šest dinara)."

Za prikaz rada senjske glazbe vrijedno je izvješće za godinu 1933. njezina tajnika Vicka Bašića. Donosimo ga u cijelosti.

"Poznato je većini od vas, da je Glazbeno društvo jedno od najstarijih društava u Senju, a možemo mirne duše kazati, da je to jedno od najstarijih

²⁴ Na Staroj cesti nasuprot Leonovoj ili Papinskoj kuli uz velike napore gradskog poglavarstva te senjskih gospodarstvenika i građana uređena je godine 1928. Gradska električna centrala. Podignuta je upravna zgrada, a do nje strojarnica i radionica. Nakon toga započelo se s elektrifikacijom, ali postupno i uz dosta poteškoća jer siromašno pučanstvo nije imalo mogućnosti za plaćanje razvoda i priključka. U Drugom svjetskom ratu centrala i cjelokupna gradska mreža su stradale pa je Senj ostao dugo u mraku i ruševinama.

glazbenih društava u čitavoj našoj domovini, jer njegov početak datira još prije 100 godina. Evo i opet jednog dokaza kako je grad Senj prednjačio i na glazbenom polju, daleko većim gradovima osnovavši prije 100 godina svoje glazbeno društvo. Ali je danas vrijedno za spomenuti, da je glazbeno društvo tokom svojeg stogodišnjeg života na širenju i upoznavanju glazbe, kulture i prosvjete u gradu Senju učinilo mnogo. Ono je kroz dugi niz godina odgojilo na stotine dobrih glazbenika. Odgojilo je pjevača i pjevačica. Mnogi uvaženi kapelnici obredali su se kod senjskog glazbenog društva kao kapelnici i kroz to vrijeme postigli značajne rezultate. Društvo je imalo limenu glazbu, gudalački orkestar i pjevački zbor.²⁵

Pa ipak uza sav taj trud dogodilo se je, da je tako staro i za grad Senj važno društvo pred par godina prestalo sasvim sa svojim radom. Ostalo je bez svoje uprave. Članarina se nije ubirala, glazbe nije bilo. Kroz to vrijeme došla bi u Senj onako prolazno kakva glazba, koja bi sa sviranjem podsjetila Senjane na njihovu staru glazbu koja je nekoć postojala. U takovim zgodama pojavila bi se u građanstvu želja, da se ponovo uspostavi glazbeno društvo. Tražiti uzrok tko je kriv i kako se to dogodilo nije to danas na dnevnom redu. Sada je glazbeno društvo opet uspostavljeno.

Nas nekoliko glazbenika s Martinom Nellom na čelu kao Senjani i sinovi ovog grada videći kako nam propada tako važna kulturna ustanova u gradu pozvali smo čitavo građanstvo na sastanak 14. VII. 1929. godine i to pod geslom: Uprava glazbenog društva glazbenicima. Sastanak je bio izvanredno posjećen i građanstvo je pokazalo interes i obećalo pomoć. Eto od tada datira naš rad. Tada se upisalo 257 članova s mjesečnim prinosom od 5 din., a 94 s prinosom od 10 din. Osim toga pristupila je ribarska zadruga 'Šime Tijan i drugovi' s mjesečnim prinosom od 50 din. Trebalo nam je i prostorije za rad. Tu

²⁵ Senjska glazbena kultura ima tradiciju staru više stoljeća. U ovoj prigodi moramo istaknuti izvanredan urođeni senjski smisao i nadarenost za humor, glazbu i pjevanje. To se odnosi na male i velike iz svih staleža. Čini nam se kao da su čitave obitelji naraštajima aktivno djelovale kao amateri, neki i kao profesionalci, u gradskoj glazbi, pjevačkim i tamburaškim zborovima, orkestrima, klapama, u crkvenom zboru, i onako u intimnim prigodama sebi i svome društvu za volju. Senj je oduvijek bio otvoreni grad u koji su dolazili mnogi po pozivu ili samostalno radi posla. Tako je do 1918. bilo i mnogo glazbenika koji su došli u Senj iz udaljenih krajeva Carstva, ponajviše iz Češke. Većina ih je ostala u Senju, gdje su stvorili svoj dom, odlično se prilagodili i, što je zanimljivo, postali pravi Senjani i domoljubi kao da su tu rođeni. Iz senjske glazbene sredine poniklo je desetak glazbenika i pjevača koji su stekli lijepu reputaciju, zbog čega zaslužuju posebnu stručnu studiju. Od obitelji s glazbenom tradicijom navodimo sljedeće senjske porodice: Bašići, Gregovići, Gržini, Gržanići, Hameršmiti, Kalabote, Jurčići, Lenci, Lončarići, Martulaši, Nelli, Perati, Papići, Pekići, Šojati, a moguće k njima treba uvrstiti još poneku porodicu koju smo nehotice izostavili.

nam je priskočila u pomoć Hrv. obrtnička zadruga 'Uskok' i dala nam besplatan stan.

Kako su limeni instrumenti bili stari i gotovo neuporabivi odmah se naručilo 8 novih komada. Kako je glazbenika bilo malo, a uprava da bar donekle podigne renome nekoć glasovite senjske muzike, koja je bila jedna od najboljih u Primorju, zamolila je sve stare glazbenike u mjestu da nam pomognu u radu. Odaziva nije bilo. Zato se pristupilo učenju podmlatka. Najviše se tu založio predsjednik i kapelnik M. Nell. Rezultat je bio dobar, jer se podmlatkom popunila glazba.

U našem najvećem saniranju stanja Glazbenog društva zadesila nas je katastrofa na Sušaku 9. X. 1930. godine. U istoj je izgubio život naš glazbenik Ivan Glavaš. Tom prilikom glazba je izgubila sve instrumente i zato se zatražila pomoć od banske uprave, koja je senjskoj glazbi dodijelila 20.000 din. na ime nabave novih instrumenata. Isto tako je glazba dobila od gradske uprave iznos od 6.000 din. na ime rada.

Kao važna točka koju je sadašnja uprava navela u svome programu bilo je donošenje novih i suvremenih pravila. Današnja pravila datiraju još iz 1883. godine. Dužnost je uprave bila, da uz limenu glazbu ima i stalni gudalački orkestar i pjevački zbor. Ovo se nije ostvarilo iz opravdanih razloga.

Danas društvo ima preko 25 komada skoro novih limenih i drvenih puhačkih glazbala uz stare koji služe za vježbe. Nabavljene su dvoje gusle i jedan saksofon sa oko 100 kompozicija za limeni orkestar i Jazz-muziku.

Koncem 1932. god. imalo je društvo 104 člana. Kroz ovo vrijeme društvo je priredilo 3 zabave, a glazba je svirala u svima državnima i narodnim svečanostima. Priređivala je nedjeljne poslijepodnevne koncerte. Bila je pozivana i van Senja."

Senjska gradska glazba djelovala je dalje do 1943. Kroz to vrijeme sudjelovala je u svim svečanostima, održavala povremene koncerte u Senju i okolnim primorskim mjestima. Iz tog razdoblja ne raspoložemo s nikakvim dokumentima, jer sve je nestalo u požaru pri bombardiranju Senja 1943. Tada su onesposobljene za rad društvene prostorije, a sva aktivnost glazbe zamrla je do završetka rata 1945.

Poslije rata teško je bilo obnoviti rad društva. Nije bilo lako pronaći društvene prostorije u razrušenu i spaljenu gradu, skupiti muzikalije i instrumente, okupiti glazbenike i kapelnika. Ali, jer uvijek ima onih koji, kad im je do nečega stalo, prebrode sve teškoće, zahvaljujući zalaganju nekolicine starih glazbenika, na čelu s uspomene dragim Senjanima g. Franom Bašićem i g. Martinom Nellom, obnovljeno je djelovanje stogodišnje senjske gradske glazbe.

Godine 1953. umro je dugogodišnji predsjednik i kapelnik Martin Nell. Tada je za predsjednika izabran Milan Tomljanović "Dada", a kapelništvo je povjereno Milivoju Rihtariću, nastavniku u senjskoj glazbenoj školi. Godine 1957. kapelnikom gradske glazbe postaje upravitelj Muzičke škole Vinko Medved, koji na toj dužnosti ostaje do 1962.

Pri kraju prikaza povijesti senjske gradske glazbe dužnost je navesti imena svih poznatih nam kapelnika od osnutka godine 1842. do danas (1997.). Oni su s većim ili manjim uspjehom, dulje ili kraće vrijeme, vodili senjsku glazbu tijekom 155 godina njezina djelovanja u širenju glabene umjetnosti, ali uvijek i domoljublja. Iz sačuvanih dokumenata doznajemo da su kapelnici većinom bili svršeni konzervatoristi i priznati glazbenici, te da su se istakli i kao kapelnici i kao kompozitori. Imena kapelnika navedena su kronološkim redom, a neke praznine nastale su zbog nepotpune dokumentacije:

	Godina:	Kapelnik:
1.	1842.	Dr. Božo Klemenčić
2.	1864. - 1874.	Hendrich
3.	1874.	Bozzoti
4.	1874.	Förster
5.	1880.	Tuček
6.	1881.	Morelli
7.	1882.	Müller
8.	1884.	J. Wensche
9.	1884.	G. Wego Brož
10.	1893. - 1906.	Dragutin (Karel) Kukla
11.	1906.	Karlo Adamić
12.	1908.	Franjo Sečka
13.	1909. - 1911.	Josip Rulf
14.	1911.	Babaček
15.	1912. - 1914.	Milan Con
16.	1924. - 1928.	Juraj Steich
17.	1928. - 1953.	Martin Nell
18.	1953. - 1957.	Milivoj Rihtarić
19.	1957. - 1962.	Vinko Medved
20.	1963. - 1978.	Pavao Jurčić
21.	1978. - 1988.	Zdravko Nabršnig
22.	1988. - 1984.	Bruno Gržin
23.	1984. -	Ivan Prpić

Tijekom minulih 155 godina svoga postojanja senjska gradska glazba sudjelovala je u svim svečanostima grada i društvenih, kulturnih i vjerskih organizacija. U mnogim prilikama nastupala je i izvan Senja, diljem Primorja i Like, a svojim je muziciranjem, osobito narodnim pjesmama i budnicama, bodrila narod pridonoseći tako njegovu preporodu i borbi za slobodu. Naglašavamo njezin doprinos širenju narodnog jedinstva i svekolikog društvenog napretka u doba bujanja hrvatskog ilirskog preporoda, ustoličenja Josipa Jelačića za hrvatskoga bana, pri ukidanju Vojne krajine, osamostaljenju hrvatskih gradova i njihovu prisajedinjenju Hrvatskom državnom saboru, u otporu opasnoj i silovitoj mađarizaciji Khuena Hedervaryja, konstituiranju hrvatskih građanskih i seljačkih stranaka, propasti crno-žute Monarhije i velikih nadanja o slobodi Hrvatske 1918., u revoltu i borbi protiv diktature Kraljevine Jugoslavije. Senjska je glazba znala tugovati u danima žalosti, kao kad se godine 1937. zbililo krvoproliće, tj. kad su jugoslavenski žandari pobili na senjskom Potoku nedužnu hrvatsku mladež iz Like. Kroz čitavo vrijeme otkako je Senj bio srušen, razvaljen i spaljen, glazba je bila ta koja je znala odsvirati melodiju najpopularnije senjske pjesme "Kad će opet doći vrime ono, da ja čujan svetog Franje zvono". Mnogi su glazbenici zbog neposluha i bunta znali odsvirati nešto što je bilo zabranjeno, kao "Ustani, bane...", "Oj ti vilo, vilo Velebita..." ili "U boj, u boj...". Suosjećala je, dakle, uvijek senjska glazba s gradom sve do 1990., a tada i kasnije tijekom Domovinskog rata, kada se stvarala nezavisna hrvatska država, bila je osobito aktivna.

Sagledavajući na kraju staru i noviju prošlost senjske glazbe, možemo zaključiti da je ona uvijek bila domoljubna i hrvatska i da je svojim umjetničkim sviranjem pratila srca, čud i volju svojega građanstva. Uvijek je bila, ostala je i bit će milozvučna kao i naša senjska beseda.

Popis upotrijebljene literature

- V. ANTIĆ, 1962. - Vinko Antić, *Sebald Cihlar*, Riječka revija, 3-4, god. XI, Rijeka, 1962, 148-152.
- M. BOGOVIĆ, 1990. - Mile Bogović, *Biskup Mirko Ožegović*, Senjski zbornik, 17, Senj, 1990, 249-260.
- M. DESPOT, 1975. - Miroslava Despot, *Tvornica duhana u Senju*, Senjski zbornik, 6, Senj, 1975, 407-420.
- A. GLAVIČIĆ, 1962. - Ante Glavičić, *Iz kulturne prošlosti Senja*, Riječka revija, 3-4, god. XI, Rijeka, 1962, 65-80.
- A. GLAVIČIĆ, 1973. - Ante Glavičić, *Izveštaj arheološkog iskapanja na Šteli u Senju 1972. godine*, Senjski zbornik, 5, Senj, 1973, 447-464.

Sl. 5. Vokalni sastav "Senjkinje" godine 1974. S lijeva: Katica Glavičić (voditeljica), Vera Dobrina, Katica Jurčić, Anđelka Cvetković, Ivanka Skejo, Branka Devčić, Danka Svast i Zora Gržin.

- A. GLAVIČIĆ, 1975. - Ante Glavičić, *Vlasnici zgrada u kojima su djelovale senjske tiskare tijekom 19. i 20. st.*, Senjski zbornik, 6, Senj, 1975, 141-150.
- A. GLAVIČIĆ, 1994. - Ante Glavičić, *Iz prošlosti Hrvatskog sokola u Senju*, Senjski zbornik, 21, Senj, 1994, 239-252.
- A. GLAVIČIĆ, 1995. - Ante Glavičić, *Iz prošlosti senjske knjižnice i čitaonice u povodu 160. obljetnice djelovanja*, Senjski zbornik, 22, Senj, 1995, 335-348.
- A. GLAVIČIĆ, 1996. - Ante Glavičić, *Spomen-ploče i obilježja u Senju i okolici (1880 - 1996)*, Senjski zbornik, 23, Senj, 1996, 341-376.
- M. D. GRMEK, 1990. - Mirko Dražen Grmek, *Stare medicinske knjige u Gradskom muzeju Senj*, Senjski zbornik, 17, Senj, 1990, 243-248.
- L. GLESINGER, 1967-68. - Lavoslav Glesinger, *Povijest zdravstva u Senju*, Senjski zbornik, 3, Senj, 1967-68, 222-256.
- B. KOJIĆ - R. BARBALIĆ, 1975. - Branko Kojić - Radojica Barbalić, *Ilustrirana povijest jadranskog pomorstva*, Zagreb, 1975, 1-272.
- M. KOLAR, 1995. - Mira Kolar, *Senjanin Josip Gržanić, pravaški političar, u obnovi Senja i Hrvatske*, Senjski zbornik, 22, Senj, 1995, 267-292.

- M. RIHTARIĆ, 1956. - Milivoj Rihtarić, *Kulturna djelatnost u Senju*, Vijesti muzealaca i konzervatora NR Hrvatske, god. V, br. 6, Zagreb, 138-140.
- V. RIVOSEKI, 1939. - Viktor Rivoški, *Kronika senjske gimnazije (1839 - 1939)*, Senj, 1939, 1-67.
- B. ŠIROLA, 1942. - Božidar Širola, *Hrvatska umjetnička glazba*, Zagreb, 1942.
- P. TIJAN, 1931. - Pavao Tijan, *Senj, Kulturno-historijska šetnja gradom po priloženom tlocrtu*, Zagreb, 1931, 1-64.
- P. TIJAN, 1940. - Pavao Tijan, *Grad Senj u povijesti i kulturi hrvatskog naroda, Hrvatski kulturni spomenici, I, Monografije, Senj*, Zagreb, 1940, 11-34.
- M. VALENTIĆ, 1965. - Mirko Valentić, *Razvitak Senja u okviru hrvatsko-slavonske Vojne krajine*, Senjski zbornik, 1, Senj, 1965, 65-160.
- M. VILIČIĆ, 1971. - Melita Viličić, *Arhitektonski spomenici Senja*, Rad JAZU, knj. 360, Zagreb, 1971, 65-160.

DIE SENJER MUSIK

Z u s a m m e n f a s s u n g

Nach der bestehenden Dokumentation, und zumeist nach den Mitteilungen aus Senj und den Ausgaben aus alten kroatischen Zeitungen von 1835 bis 1845, wird in diesem Artikel die Tätigkeit der im Jahre 1835 gegründeten Stadtmusik von Senj beschrieben. Nach allem, kann man die Senjer Stadtmusik zu den ältesten Musikanstalten und Gesellschaften Kroatiens zählen. Im Laufe der 155-jähriger Periode ihrer Bestehung beteiligte sie sich an allen kirchlichen, staatlichen und künstlerischen Festen, Volksunterhaltungen und Kunstveranstaltungen. Auf diese Weise ermunterte die Stadtmusik mit ihrem Musizieren (besonders mit Volkskompositionen) Mitbürger und Besucher aus der Umgebung in schweren Zeiten des Kampfes um die Freiheit und die Selbstständigkeit Kroatiens auszuhalten. Damit hat sie das Epitheton der "Musik der Senjer und des ganzen Kroatiens" verdient.

THE BRASS-BAND OF SENJ

S u m m a r y

In pursuance of the available papers and, for the most part, from various letters from Senj and, also, from various pieces of information from old Croatian newspapers between 1835 - 1945, was written an essay on the history of the brass-band from Senj, which was established as far as 1842. It seems that the brass-band from Senj has been one of the oldest musical institutions and societies in Croatia. During the 155 years of its continuance, this brass-band was taking part in all either national, church or city ceremonies, then in occasion of various holidays and in all either public entertainments or art performances. So, this band, by playing specially national pieces of music, encouraged fellow-citizens and neighbouring people (visitors) to endure in those hard times of the struggle for freedom and independence of Croatia, thus acquiring the epithet of the band of "Senj and Croatia".